

УДК 811.161.2'35:070

DOI 10.3165/2520-6966-2019-13f -96-78-89

В. М. Пугач

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Від "Граматки" П. Куліша до "Українського правопису" 2019 року: соціокультурний контекст кодифікації

Стаття присвячена аналізу тексту українського правопису 2019 р. У передмові до правопису наголошено на важливості принципу історичної мовної традиції для національного єднання українців, актуальності таких принципів його побудови, як спадкоємність, баланс між мовною системою та історичною мовною традицією. Нашою метою є аналіз соціокультурного компонента тексту чинного від 22 травня 2019 року "Українського правопису", дослідження тенденцій семантичної мотивації культурних цінностей у тексті правопису. Фактор історичної мовної традиції є важливим для правопису. Але культурні цінності мають бути актуальними й відображати український менталітет. На це звертав увагу Пантелеймон Куліш, який докладав значних зусиль із метою унормувати правописну систему української мови середини XIX ст. Ми застосовуємо метод лінгвістичного опису форм кодифікації правопису, структурно-семантичного аналізу соціокультурного складу; елементів статистичного методу дослідження джерельної бази. У процесі дослідження ми виявили багато випадків, які свідчать про те, що в тексті правопису вживаються росіянізми, кальки, неактуальні історизми радянського та російського імперського періодів, архаїзми. Система ілюстративних прикладів у тексті правопису та оформлення викладу теоретичного матеріалу мають бути ретельно перевірені з метою уникання архаїзації, калькування з російської мови, уживання радянзмів, неактуальних периферійних історизмів. Слід вилучити приклади, що втратили актуальність, обмежити ілюстрування теоретичного викладу периферійною застарілою лексикою, додати актуальні для сучасної української мови питомі приклади. Правопис має відображати актуальний соціокультурний простір та формувати українську ментальність.

Ключові слова: український правопис 2019 року, Пантелеймон Куліш, соціокультурний простір, росіянізми, периферійна застаріла лексика, словесні штампи, кальки, українська ментальність.

Важливим явищем для кожного соціуму є суспільні цінності, відображені у сфері культури, освіти, науки. Так само, як особистість віднаходить ціннісні орієнтири в суспільних інституціях, культурні

цінності також упливають на неї. Таким важливим культурним явищем для суспільства є етапи становлення правописної системи – від авторів перших українських словників та граматик і до сучасності [7]. Дослідники аналізують лінгвістичні та екстралінгвальні зміни в новій редакції правопису [1; 15], зауважуючи, що "процес повернення до "питомих" норм іще далеко не завершений" [6]. На думку О. Пономарева [8], з українського правопису слід вилучити те, "що нам нав'язано за доби тотального російщення". Важливою є думка В. В. Німчука про правописні норми як частину української культури: "Дбаючи про адекватну орфографію, дбаємо про глибинні елементи нашої культури" [7, с. 85].

Нашою метою є аналіз соціокультурного складника тексту чинного від 22 травня 2019 року українського правопису [16], дослідження тенденцій семантичної мотивованості вербально декларованих культурних цінностей із залученням методу лінгвістичного опису форм кодифікації правопису, структурно-семантичного аналізу його соціокультурного наповнення; елементів статистичного методу дослідження джерельної бази.

У передмові до правопису наголошено на особливій вагомості принципу традиції як містка національного єднання українців, актуальності таких принципів його побудови, як спадкоємність, баланс між мовною системою та історичною мовною традицією: "Нова редакція правопису є кроком до розв'язання цього завдання з позицій історичної й етнографічної соборності української мови й української нації" [16, с. 5]. Ця теза співзвучна з закликком одного з авторів української правописної системи ХІХ ст. П. Куліша: "Шануй же всякъ свое рідне слово, которе не одъ кого іншого, як одъ самого Бога намъ надане, и не для того надане, щобъ ми даръ Божий зневажили й забули. Хто ёго зневажае й забуває, той самохіть виганяе себе зъ рідної семъі Української..." [4, с. 147]. П. Куліш уже на середину ХІХ ст., подвижницьки дбаючи про наукові засади унормування української мови, висловлює думку про соціокультурний контекст як неодмінну умову розвитку української мови та її ключову націєтворчу роль: "Язык і звичаі народні найкріпше, найлюбіше єдинять між собою народи" [4, с. 147]. Ці думки не втратили своєї актуальності й зараз.

"Український правопис" 2019 року як суспільно важливий культурний продукт, призначенням якого є забезпечення актуального цілісного вербального відображення української ідентичності, потребує лінгвістичного та соціокультурного аналізу з метою подальшого

поліпшення й удосконалення. На нашу думку, так само, як задекларована комісією теза "правописна кодифікація мови завжди вписана в соціолінгвістичний контекст" [16, с. 2], так і актуальний соціолінгвістичний контекст має бути відтвореним у чинному правописі.

Зупинімося переважно на стереотипних когнітивних огріхах в ілюстративних прикладах та в оформленні теоретичного матеріалу, які суперечать тезі про збереження питомої української спадкоємності, історичної мовної традиції та її балансу з сучасною мовною системою.

Це зафіксовані в правописі вербально такі звичні для багатьох поколінь українців і тому невидимі для ока радянізми та пострадянізми в душах та свідомості, які руйнують українську ідентичність, наverting її до "спільного кореня", фактично містком від минулих тоталітарних до майбутніх десятиріч:

– *саяни (напій)* ілюструє правило: "Утворені від географічних найменувань назви тварин, птахів, страв, напоїв, тканин тощо пишуться з малої букви" [16, с. 57]. *Саяни (напій)* – застаріла лексема; *напій* був популярний у колишньому СРСР; "зараз випускають невеликими партіями в м. Черногородці Московської області РФ" [11];

– *суботник, недільник* – приклади до правила: "Назви інших регулярних заходів, що не мають офіційного характеру, пишуться з малої букви" [16, с. 58];

– історизми *НЕП і неп* (нова економічна політика) ілюструють пунктуаційну норму правопису абревіатур без крапок між літерами [16, с. 162];

– сполучення слів у *декреті* ілюструє форму місцевого відмінка іменників – назв неістот [16, с. 94]. Як повідомляє Вікіпедія, "декрети – назви законів, які видавала Рада Народних Комісарів (уряд більшовиків). У побуті декретом називається відпустка по вагітності та пологах" [2]. Тлумачні словники не фіксують усталеного вислову у *декреті* [13];

– правопис слів із великої літери проілюстровано "назвами державних установ минулого: *Державна дума, Земський собор, Тимчасовий уряд*" [16, с. 60]. Ці історизми не відображають реалій української історії.

Із тексту сучасного українського правопису слід вилучити одіозні історизми, зокрема радянізми, не варто актуалізувати їх та увічнювати для майбутніх поколінь українців.

Серед прикладів, що ілюструють орфографічні правила "Українського правопису" 2019 року, трапляються лексеми "з неодно-

значним історичним минулим", що відображають неактуальні соціокультурні поняття:

– *екс-Югославія* [16, с. 35] є ілюстрацією до зауваги "із власною назвою (прізвищем) такі компоненти пишемо з дефісом". Приклад застарілий, неактуальний, ідеться, до речі, про нечинний хоронім-історизм, а не антропонім;

– складноскорочене слово *ЦУМ* ілюструє правило: "При відмінюванні звукових абрєвіатур типу ЦУМ закінчення пишуться малими буквами і приєднуються до останньої букви абрєвіатури без будь-якого знака (апострофа, коми): у ЦУМі, з ЦУМу..." [16, с. 65]. Наведена вербально реалія з 90-х років ХХ ст. утратила актуальність як найбільший універмаг України та символізує ментальну радянську ностальгію для старших поколінь [17];

– *ТЮГ* [16, с. 65] – застаріла й калькована абрєвіатура та реалія: "ТЮГ, у, чол. Скорочення: театр юного глядача (рос. театр юного зрителя). Роль ТЮГу: ...знаряддя комуністичного виховання" [13]. Вікіпедія відгукується історичною довідкою: "У 1970–их рр. в СРСР було 46 драматичних і 1 муз. ТЮГ, у тому числі в Україні 7..." [14]. Поряд зі звуковою абрєвіатурою *ТЮГ* ужито похідні суфіксальні утворення *тюгівець* [16, с. 65] (калька з рос. тюзовец);

– "із великої букви пишемо перше слово назв церков": *Українська православна церква* [16, с. 60]; *Українська автокефальна православна церква* [16, с. 70]. Як відомо, УАПЦ та УПЦ припинили існування після Об'єднавчого помісного собору в Києві 2018–2019 рр. [9]. Ці назви вже набули статусу історизмів;

– історизм *колезький асесор* є ілюстрацією до зауваги за № 2 "З малої букви пишуться також назви титулів, рангів, чинів" [16, с. 63]. Це застаріла лексема цивільного чину Російської імперії 1717–1917 рр., "що посів VIII ранг у таблиці про ранги" [3];

– історизм *камер'юнкер* ілюструє правило вживання апострофа після "префіксів та першої частини складних слів, що закінчуються на твердий приголосний" [16, с. 8];

– правило вживання **ь** після **р** усередині слова перед **о** ілюструє приклад *царьок* [16, с. 20]; приклад *царка* (від *царьок*) уже на с. 21 ілюструє правило відсутності **ь** після **р** у кінці складу або слова [16, с. 21].

Ці наведені в правописі ілюстрації – периферійні історизми імперської епохи, що не відображають ментальної української традиції та історії, а, навпаки, викоринюють її, нівелюють, руйнують, підміню-

ють чужою. Правила слід проілюструвати актуальними прикладами з української культури та історії.

Серед наведених прикладів у правописі трапляються росіянізми та кальки з російської мови:

– приклад *ларьок* ілюструє правило вживання **ь** після **р** усередині слова перед **о** [16, с. 20];

– правопис суфікса *-іст* "... в утвореннях від українських коренів" проілюстровано кальками з російської мови *боротьбіст, побутовізм, речовізм* та ін." [16, с. 30];

– у заувазі за № 1 на с. 69 наведено штучно скомпоновані прислівники – утвори "від складних прикметників, що їх пишемо з дефісом: *по-соціалдемократічному, по-генералгубернаторському*", а також скорочення складних слів: *с.-д. – соціал-демократ, соціал-демократичний*" [16, с. 69];

– в іменниках жіночого роду, утворених від іменників та інших частин мови, уживаємо суфікс *-івк-(а)*: ... *спиртівка, частівка, шалівка, шихтівка* [16, с. 29];

– приклад *духовка* ілюструє правило використання суфікса *-овк-(а)* в іменниках [16, с. 29]. Це слово також кальковане. У "Російсько-українському академічному словнику" А. Кримського та С. Єфремова російському *духовка* відповідає українське *духова пічка* [10, с. 366]. В одинадцятитомному "Словнику української мови" є лексема *духова шафа* – "пристрій у вигляді ящика з дверцятами, що має певне призначення (для сушіння, випікання чого-небудь і т. ін.); щоправда, із ремаркою *спец.*" [13];

– приклад *На пам'ять він подарував мені книжку* традиційно ілюструє нібито правопис омофонів [16, с. 45], які насправді ними не є в українській мові, адже має бути *на пам'ять – на спомин*;

– приклад *півлітра* чомусь здобувся на особливо розлогий коментар: "Якщо ж *пів* з наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо разом: *півлітра* (розм. 'пляшка з горілкою або іншою випивкою ємністю 0,5 літра)" [16, с. 37]. Для нових поколінь у правописному кодексі чомусь увічніюється простомовна лексема й водночас – така поширена реалія в часи радянського тоталітаризму та на пострадянських просторах;

– у тексті правопису кілька разів ужито словоформи дієслова *робити*: *робив-робив* [16, с. 35]; *робити не поспішаючи* [16, с. 47]. Можливо, має йтися про зовсім інше, не кальковане з російської мови дієслово української мови – *працювати*: *працював-працював*,

працювати не поспішаючи. Цей приклад із формами дієслова *робити* є недоречним міжмовним російсько-українським омонімом;

– калькованими з російської мови прикладами є назви казкових персонажів *Цап-Відбувайло* [16, с. 37], *Іван-покиван* [16, с. 54];

– із зауваги "Два однакових іменники, числівники або займенники, один з яких має форму називного відмінка, а другий – орудного, пишемо окремо: *кінець кінцем, честь честю, чин чином, одним одна*" вилучено питомий приклад *сама самотою* [16, с. 35], проте додано, зокрема, *чин чином*, що є калькою з російської мови, де маркується як "устаревшее" [18];

– правопис складних слів з дефісом, де перший іменник "визначає певну прикмету чи особливість предмета, особи, явища, названих другим", проілюстровано неоднозначними маргінальними прикладами *дур-зілля* (поряд із *чар-зілля*), *козир-дівка* [16, с. 38];

– серед "складних вигуків та звуконаслідувань, утворених переважно повторенням тієї самої звукосполюки" [16, с. 36], подано приклад *тук-тук*, який слід перекласти українською як *стук-стук*. Наведений тут же вигук *їй-право* в академічному одинадцятитомнику має ремарку "вигук, рідко. Те саме, що їй-богу" [1];

– приклад *духи "Лілея"* (не парфуми) ілюструє рубрику "Назви товарних знаків, марок, виробів" [16, с. 64];

– речення *У нижчеподаній статті я, звичайно, не охоплюю всіх проблем розвитку української мови (М. Рильський)* [16, с. 171] ілюструє виділення комами такого продуктивного вставного слова *звичайно*. Цей приклад, запозичений із академічного одинадцятитомника [13], слід вилучити через калькований із російської мови канцеляризм *нижчеподаній*;

– слова *приіссиккульський, приіссиккульці* [16, с. 160] є українізованими утворами; такими ж є *соль-ілецький, фолл-риверський, атлантик-сітинський, ... булонь-сьюр-мерський, бург-ель-арабський* [16, с. 159]. Імперсько-ностальгійними є приклади *біломорський, біломорці (від Біле море)* [16, с. 158];

– калькованими запозиченнями є слова з потрактованими як "питомі компоненти" *іно- (іншо-, інако-), лже-: іновірець, іншовірець, інакодумець, іншодумець; лжепророк, лжесвідок* [16, с. 34], а також приклади *хабародавець, хабаромісткість, хабароодержувач* [16, с. 74];

– правила рубрикації тексту та потребу (чи її відсутність) ступеневого членування тексту ілюструє приклад *Суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, у разі...* [16, с. 205].

Ужита в структурі речення форма дієслівного керування (зворотне дієслово з іменником на позначення засобу – метафоричної сукупності істот у формі орудного відмінка) не властива для української мови. Структура калькована за зразком російської мови, оскільки орган, яким звільняється з посади суддя, не є знаряддям;

– як форму ввічливості у звертанні до однієї конкретної особи в листах, офіційних документах тощо наведено приклад *Повідомляємо Вам...* [16, с. 65]. Дієслівне керування в українській мові передбачає поєднання дієслова *повідомляти* з об'єктом у формі знахідного відмінка, а не давального [13];

– у цитованих на с. 205 уривках двічі вжито росіянізм **строк** замість доцільнішого **термін**: *за наявності вмотивованих заперечень, оголошує новий конкурс, призначивши виконувача обов'язків керівника наукової установи НАН України на строк не більш як шість місяців; закінчення строку, на який його [суддю. – В. Пугач] обрано чи призначено* [16, с. 205].

Тож необхідно послідовно вилучити з правопису кальковані з російської мови лексеми та синтаксичні структури, "успадковані" від попередньої редакції.

У правописі наведені приклади, що мають відображати суспільні культурні цінності та ідеали. Серед них трапляються:

– ментальні штампи: *Якось уже воно буде* [16, с. 45]; *Україна ненька* [16, с. 38];

– приклад *свекрушисько* (від свекруха) – жін. і середн. р. [16, с. 72] асоціюється насамперед із "Кайдашевою сім'єю" І. Нечуя-Левицького";

– приклад *безбатченко* на с. 22 ілюструє відсутність правопису **ь** після літери **т** перед суфіксом **-ченк-(о)**; цей же приклад *безбатченко* наведений до правопису суфікса **-енк(о)** на с. 28; він є неетичним щодо дітей із неповних сімей;

– звертання до жінок у правописі увічнені в дещо гумористичних та тенденційних прикладах: *добродійко Вариводо, пані Гаркуше, поетко Забашто...* [16, с. 85];

– правопис складних слів **разом** ілюструє зафіксоване неправильно через недогляд слово *параолімпієць* [16, с. 34].

До відповідних параграфів правопису слід додати актуальні для нашої держави лексеми: *кримськотатарський, синьо-жовтий*, (лексема *жовто-блакитний* наведена на с. 42 [16, с. 42]; похідні прикметники від українських топонімів (наприклад, *Асканія-Нова, Світязь*); назви мешканців за національною, етнічною та територіальною ознаками (*турчанка? туркенья? туркиня? гречанка? гре-*

киня? чешка? чехиня?); наголосити на правильному позначенні часових меж в українській мові структурами з прийменниками *від – до*, а не з *– по; в Україні чи на Україні* (мешкати) тощо.

Іменний перелік цитованих авторів речень із певними пунктограмами слід оновити, оскільки він частково ментально немотивований. Поряд із видатними майстрами художнього слова (авторів подаємо від найбільш до менш цитованих: М. Коцюбинський, Т. Шевченко, М. Рильський, Леся Українка, О. Гончар, Панас Мирний, Марко Вовчок, І. Нечуй-Левицький, О. Довженко, Л. Глібов, Ліна Костенко, П. Тичина, Д. Павличко, І. Франко, М. Стельмах, П. Загребельний, Ю. Яновський, В. Сосюра, О. Кобилянська, О. Олесь, С. Андрухович та ін.) наведені цитати з ідеологічно застарілих, тенденційних творів А. Головка, О. Донченка, О. Копиленка, Ю. Збанацького, П. Воронька, М. Нагнибіди, І. Неходи, М. Чабанівського, О. Сизоненка, А. Хижняка, А. Шияна... Бракує цитат із творів О. Забужко, Ю. Шевельова, С. Жадана, Ю. Андруховича...

Приклад *Україно! Ти в славій борні не одна* (М. Рильський) ілюструє пунктуацію в реченні зі звертанням [16, 165], а наступний рядок ідеологічно застарілий: "В ній з тобою під стягом багряним – народи!" (М. Рильський "Слово про рідну матір"). Речення *"Як російська, так і європейська критика все частіше звертає своє око на наше письменство, ставить йому свої вимоги* (М. Коцюбинський)" [16, с. 168] своїм змістом знову й знову навіртає шанувальників правопису до особливо "вимогливого" оцінювання української літератури російськими критиками ХІХ ст. Ця цитата, що ілюструє пунктуацію між однорідними членами речення, утратила актуальність. Пунктуацію прикладок зі "зворотами **на ім'я (прізвище), родом, за національністю** і под., а також **так званий**" можна ілюструвати також не тенденційними та застарілими прикладами з далекої історії: *Частина її [старої галицької інтелігенції], так звані москвофіли, орієнтувалась на монархічну Росію* (М. Рильський) [16, с. 175], як і вживання тире між антропонімами: *шаховий турнір Карпов – Фішер* [16, с. 190]. Потребують поширеного дискурсивного трактування (або вилучення) такі приклади з пунктограмами: *Зараз, – сказав Матюха. Потім задав щось і повернув голову до жінки: – Де там та Зінька з кислицями?* (А. Головка) [16, с. 201]; *Бідний багатому: "Здоров будь!". Багатий бідному: "Будь здоров!"* (народна творчість); *Твоя зоря – твоя судьба* (з народних уст) [16, с. 162].

Український правопис 2019 року не позбувся надмірної архаїзації, що "відображає вчорашні або позавчорашні параметри системи" української мови [16, с. 4]. Наприклад, слово *черезплічник* ілюструє

правопис префіксів [16, с. 25]. Перше значення лексеми таке: *1. Тасьма, стрічка або ремінь, перекинуті через плече (перев. в до-революційній військовій формі)* [13]. Унаочнюють відповідні орфографічні правила слова *пужално, ціпильно* [16, с. 22]; *конов'язь, коногін* [16, с. 33]; зайвим та незрозумілим є слово *обичайка* (рос. *обечайка барабана, компаса*) із прикладу, що ілюструє відсутність коми між підметом і складеним іменним присудком: *Голова була неначе здорова квочка, що сиділа в обичайці* (І. Нечуй-Левицький) [16, с. 173]. Історизми *полудрабок, полукіпок* ілюструють правопис складних іменників разом [16, с. 37].

У правописі наведено значну кількість застарілих антропонімів, що надмірно архаїзують його:

– антропоніми *Палажка, Солоха, Одарка, Параска* ілюструють в "Українському правописі" 2019 року чергування "кінцевих приголосних основи **г, к, х** у відмінковій парадигмі" [16, с. 142]. До переліку цих архаїчних розмовних форм жіночих імен слід як мінімум додати ремарку *застарілі*, а краще долучити до ілюстрацій сучасні антропоніми (як наведений там само приклад *Ольга – Ольжин*) [16, с. 139];

– у родовому відмінку множини ті ж іменники *Одарка, Параска* ілюструють з'яву вставного звука **о**: *Одарок, Парасок* [16, с. 139];

– імена *Антін, Нестір, Ничипір, Прокіп, Сидір, Тиміш* уживаємо з **і** в називному відмінку (в закритому складі), у непрямих відмінках – **о...**, але *Авенір – Авеніра, Лаврін – Лавріна, Олефір – Олефіра* [16, с. 141], хоча сучасні форми антропонімів звучать так: *Антон, Тимофій*;

– антропоніми *Одарка – Одарчин, Домаха – Домашин* ілюструють у присвійних прикметниках чергування приголосних перед суфіксом **-ин** [16, с. 17];

– антропонім *Мотр* ілюструє відсутність **ь** післ **р** наприкінці слова [16, с. 21]. Інтригуватиме майбутні покоління студіювальників правопису рослина *artemisia vulgaris* із загадковою вернакулярною назвою й таким винятково складним правописом в орудному відмінку – *нехворощю* (ілюструє відсутність подовження приголосних [16, с. 25]). Академічний словник тлумачить це слово як розмовне й наводить більш відомий синонім – *чорнобиль*: "нехворощ, і, ж., розм. Те саме, що чорнобиль" [13].

На нашу думку, якість тексту правопису поліпшить не ігнорування концептуальних лексем-етнографізмів тощо, а вилучення архаїчних неактуальних прикладів. Для довідок щодо правопису та тлумачення глибоко периферійної застарілої лексики існують відповідні лексикографічні джерела.

Серед фрагментів, що ілюструють пунктуаційні норми, наведені приклади з навчальної та наукової літератури [16, с. 52]. Для цитова-

них уривків властива стилістична недосконалість, надмірна сканцеляризованість; багатослів'я наукової літератури [12], нагромадження складних іменникових словосполучень, зокрема вираження всіх суміжних підрядних компонентів формами родових відмінків.

Зміст українського правопису є важливим для всіх громадян України. Уніфіковані питомі правописні норми, ілюстровані ретельно дібраними прикладами, зроблять правопис більш досконалим. Попередні правописні системи 1933, 1945, 1960 рр. аж до 1990 р. були виключно деструктивними для українського мовного ладу та ментальності.

На сучасному важливому етапі формування новітнього мовного кодексу слід максимально уникати мовних огріхів, недоглядів. Ми звернули увагу лише на деякі проблеми: слід позбутися кальок із російської мови, надмірної архаїзації, вилучити неактуальні історизми, радянізми, актуалізувати джерельну базу прикладів із пунктограмами, популяризуючи непересічних авторів. У правописних прикладах не має бути місця провінційності, бурлеску, штампів, багатослів'я, оскільки всі недосконалі приклади та описи спотворюють мовну картину світу. Правопис, віддзеркалюючи мовний стан, декларує мотиваційний зміст культурних цінностей суспільства, їхню стабільність та динамічність [5, с. 13].

Новий український правопис має стати популярним, надійним та актуальним культурним порадищем на щодень.

Він має бути максимально досконалим, питомим українським, як цього й прагнув П. Куліш. Хочеться пишати цією важливою подією в нашій державі, адже національна правописна система віддзеркалює соціокультурний простір та формує ментальний потенціал нації.

Література

1. Акуленко А. Десять нотаток про новий-старий "Український правопис." URL: <http://elita.org.ua/desiat-notatok-pro-novy-staryy-ukrains-kyu-pravopys/>
2. Декрет. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Декрет>.
3. Колезький асесор. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Колезький_асесор.
4. Куліш П. О. Граматка. Санкт-Петербург: Типографія П. А. Кулиша, 1857. 149 с.
5. Леонтьев Д. А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании: виды, детерминанты и изменения во времени. *Психологическое обозрение*. 1998. № 1. С. 13–25.
6. Лисенко Ю. Оновлений Український правопис: що змінилося і чого не вистачає. URL: <https://novynarnia.com/2019/05/27/new-pravopis/>
7. Німчук В. В. Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст. Київ, 2002. 112 с.

8. Пономарів О. Українській мові – український правопис. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=3333>
9. Православна церква України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Православна_церква_України#Об'єднавчий_собор_15_грудня_2018_року.
10. Російсько-український академічний словник / голов. ред. акад. А. Кримський (I–II тт.), акад. С. Єфремов (III–IV тт.). Київ, 1924–1933. Т. I–III
11. Саяны_(напиток). URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Саяны_\(напиток\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Саяны_(напиток)).
12. Селігей П. Типи багатослів'я в наукових текстах. *Українська мова*. 2013. № 4. С. 22–44.
13. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
14. Театр юного глядача. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Театр_юного_глядача.
15. Тесленко Л. Оновлений Український правопис: що змінилося і чого не вистачає. URL: <https://novynarnia.com/2019/05/27/new-pravopis/>
16. Український правопис. Підготувала робоча група Української національної комісії з питань правопису. 282 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf>
17. ЦУМ (Київ). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ЦУМ_\(Київ\)#2000-ні](https://uk.wikipedia.org/wiki/ЦУМ_(Київ)#2000-ні).
18. Чин чином. URL: https://ru.wiktionary.org/wiki/чин_чином.

References

1. Akulenko, A. Desiat notatok pro novyi-staryi "Ukrainskyi pravopys" [Ten notes on the new-old "Ukrainian spelling"] Retrieved from <http://elita.org.ua/desiat-notatok-pro-novyy-staryy-ukrains-kyy-pravopys/> [in Ukrainian].
2. Dekret [The Decree] Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/Декрет> [in Ukrainian].
3. Kolezkyi asesor [College assessor] Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Колезький_асесор [in Ukrainian].
4. Kulish, P. O. (1857) *Hramatyka* [The Grammar]. SPb: Typohrafiya P. A. Kulisha [in Ukrainian].
5. Leontiev, D. A. (1998). Tsennostnyie predstavleniia v individualnom i grupovom soznanii: vidy, determinanty i izmeneniia vo vremeni [Value representations in individual and group consciousness: species, determinants and changes in time]. *Psikhologicheskoe obozrenie—Psychological review*. 1. 13–25 Retrieved from [in Russian].
6. Lysenko, Yu. Onovlenyi ukrainskyi pravopys: shcho zminylosia i choho ne vystachaie [Updated Ukrainian spelling: what's changed and what's missing] Retrieved from <https://novynarnia.com/2019/05/27/new-pravopis/> [in Ukrainian].
7. Nimchuk V. V. (2002) Problemy ukrainskoho pravopysu XX – pochatku XXI st. st. Kyiv. 112 p. [The Problems of Ukrainian spelling of XX – beginning of XXI century]. [in Ukrainian].
8. Ponomariv O. Ukrainskii movi – ukrainskyi pravopys [Ukrainian Spelling – for Ukrainian Language] Retrieved from <http://litmisto.org.ua/?p=3333> [in Ukrainian].
9. Pravoslavna tserkva Ukrainy [The Orthodox Church of Ukraine] Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Православна_тсерква_України#Об'єднавчий_собор_15_грудня_2018_року [in Ukrainian].

10. Rosiisko-ukrainskyi akademichnyi slovnyk [Russian-Ukrainian Academic Dictionary]: Т I–III. Hol. red. akad. A. Krymskyi (I–II tt.), akad. S. Yefremov (III–IV tt.). Kyiv. 1924–1933. Retrieved from http://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Ros-ukr_akademichnyi_slovnyk.pdf [in Ukrainian].
11. Saiany (napitok) [Saiany (drink)] Retrieved from [https://ru.wikipedia.org/wiki/Saiany_\(drink\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Saiany_(drink)) [in Russian].
12. Selihei P. Typy bahatoslivia v naukovykh tekstah [Types of verbosity in scientific texts] //Ukrainska mova [Ukrainian language]. 2013. № 4. P. 22–44 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2013_4_4 [in Ukrainian].
13. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tt. [Dictionary of the Ukrainian language] / AN URSS. Instytut movonavstva, za red. I. K. Bilodida. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980 Retrieved from <http://sum.in.ua> [in Ukrainian].
14. Teatr yunoho hladacha [Young spectator theater] Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Teatr_yunoho_hladacha [in Ukrainian].
15. Teslenko L. Onovleni ukrainskyi pravopys: shcho zminylosia i choho ne vystachaie [Updated Ukrainian spelling: what's changed and what's missing] Retrieved from <https://novynamia.com/2019/05/27/new-pravopys/> [in Ukrainian].
16. Ukrainskyi pravopys [Ukrainian spelling]. Pidhotuvava robocha hrupa Ukrainskoi natsionalnoi komisii z pytan pravopysu. 282 s. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf> [in Ukrainian].
17. TsUM (Kyiv) [Central department shop (Kyiv)] Retrieved from [https://uk.wikipedia.org/wiki/TsUM\(Kyiv\)#2000–ni](https://uk.wikipedia.org/wiki/TsUM(Kyiv)#2000–ni) [in Ukrainian].
18. Chyn chynom [Okay] Retrieved from https://ru.wiktionary.org/wiki/chyn_chynom [in Russian].

Puhach V. M.

PhD, assistant professor, of the Nizhyn Mykola Gogol State University

From "Grammars" by P. Kulish to "Ukrainian spelling" in 2019: socio-cultural context of codification

This article is devoted to the analysis of the text of the Ukrainian formal writing spelling 2019. In the introduction to the spelling is mentioned about the importance of the principle of the historical linguistic tradition for the national integration of Ukrainians. The relevance of spelling principles of spelling such as continuity, the balance between the language system and the historical linguistic tradition. Our goal is to analyze the socio-cultural component of the text in the "Ukrainian spelling", which entered into force from 22nd of May 2019 to study the tendencies of the semantic motivation of cultural values in the spelling text. An aspect of the historical linguistic tradition is important for spelling.

But cultural values should be relevant and reflect the Ukrainian mentality. Panteleimon Kulish has paid attention to it. He made efforts to normalize the spelling system of the Ukrainian language in the middle of the 19th century. We are using the method of the linguistic description of forms of spelling codification, semantic structure analysis (of socio-cultural composition); elements of the statistical method of the study of the source base. In the course of the research, we have identified many cases that tell us about usage in Ukrainian spelling russisms, tracing paper, irrelevant historicisms and archaisms from the Soviet and Russian empires, to shape a mentality of Ukrainian people.

Key words: *Ukrainian spelling in 2019, Panteleimon Kulish, socio-cultural space, russisms, peripheral historicisms, verbal stamps, tracing paper, Ukrainian mentality.*